

DR. IGNAS SKRUPSKELIS

(1903-1942)

20 metų jo mirties sukakt minint

Nepriklausoma Lietuva buvo praturt jusi eile ypatingai tauri asmenybi , kurios mums švies kaip skaidr s žibintai. Prof. St. Šalkauskis, prof. K. Pakštas, dr. Pr. Dielininkaitis ir gausi eil kit , kuri tarpan vienu iš pirm j sirikiuoja ir a.a. Ignas Skrupskelis. Tylus, gilus, mielas žmogus, uolus darbininkas, humaniškas su visais, takingas ir kitose srov se, idealistas ir mok s savo idealams gausiai pasišv sti, vaisingas mintytojas, mok s savo mintis žurnalo ar laikraš io puslapiuose su dideliu nuoseklumu išd styti.

M s brangusis velionis didel d mes kreip socialines id jas. Gal tod l, kad jo paties t vai nuo jaunatv s buvo daug varg pak l . Jo t vas buvo piemenukas Melguž s dvare. V liau — dvaro bernas, toliau — nuomininkas, kol savo didelio darbštumo ir taupumo d ka sigijo kel Kazyl kaime, Kriuk vals iuje.

Tame Melguž s dvare, Latvijos pasieny, Šiauli apskr., kur t vas bernavo, 1903 m. ir gim m s Ignas. Pats daug skurdo pak l s, jo t vas buvo r peštingas vaik mokslus išleisti. Ignas iš jo keturias klases Linkuvos gimnazijoje, o 1924 m. baig ir Šiauli gimnazij . Matyt, tr kstant l š tolimesniam mokslui, iš jo mokytoj kursu ir kai kur laik mokytojavo Kaišedori pradžios mokykloje. Ta iau j trauk tolimesn s studijos. Gal pramatydamas, kad nelengva bus pa iam studijuoti ir l šomis apsir pinti, stojo teisi fakultet , kur netaip griežtai buvo ži rima, jei kas paskaitas praleisdavo, nes buvo galima žinias papildyti iš rašyt šaltini .

Netrukus finansin s s lygos pager jo, ir Ignas stojo mokytis sau artimesnio dalyko — literat ros, pasirinkdamas tada savo planingumu ir sistematingumu bei katalikiška pasaul ži ra imponavus Teologijos-Filosofijos fakultet , o jame — germanistikos šak .

Lietuvi Katalik Mokslo Akademija pasteb jo gab student , ir kai jis 1929 m. baig universitet Kaune, sudar jam s lygas vykti pagilinti germanistikos žini Karaliau iuje, o paskiau — Vienoje. Pagrindines savo studijas jo pas prof. J. Nadler , kuris literat ros moksl buvo neš s nauj etnografin metod , tautos literat r studijuojant atskiomis gimin mis. Ignas paraš disertacij apie

lituanistin XVIII amžiaus literat r vokie i kalba ir gavo daktaro laipsn .

Gilus jo protas ir mok jimas atkakliai dirbti lyg ved j moks- lininko karjer . Tikrai, prasid jo universitetiniame žurnale *Athenaeume* jo straipsniai: apie Vytaut Did j vokie i literat roje, apie literat ros moksl , apie kult rin Pr s lietuvi gyvenim XVIII amžiuje ir kt. Straipsniai rod jo kruopštum išrinkti medžiag iš pirmini šaltini , jo pažinim moderni j metod literat rai tirti. *Židiny*raš temomis : S. E. Lessingas, Didžiojo karo romanai, Menas ir religija, Oberamergau, Literat ra politini id j tarnyboj.

Bet vis d lto, jam artimame Teologijos-Filosofijos fakultete d l vairi vyriausy s apkarpy m ir suvaržym nebuvo nauj etat . Be to, savos specialyb s — germanistikos — dr. Skrupskelis taip jau labai nebuvo pam g s. J viliojo kunkuliuojantis Lietuvos gyve- nimas ir tarnyba Lietuvos intelektualams bei platesn ms gyventoj mas ms žurnalistikoje.

Dr. Ignas Skrupskelis buvo ir visuomenininkas. Jau b damas gimnazistu, jis dirbo ateitininkuose. Kauno universitete buvo pir- maujantis ateitinink veik jas ir organizatorius. Jis gražiai pasi- darbavo ruošiant pirm j Lietuvos Eucharistin kongres . Jis buvo vienas iš Šatrijos kolektyvo organizatori . Buvo ateitinink sendraugi s jungos pirmininkas, 1938 m. buvo žurnalist s jungos valdy- boje, buvo L. K. M. Akademijos išdininkas.

Kaune tuo metu buvo atsiradusi didžios iniciatyvos, sumani katalik šviesuoli grup , kaip J. Ambrazev ius, dr. J. Grinius, dr. Pr. Dielininkaitis, kun. St. Yla, J. Keliuotis, dr. A. Maceina ir kiti, kurie labai sielojosi Lietuvos likimu. Pažin vakar kult ros kraštus, jie nor jo daug ko naujo nešti Lietuvos gyvenim , tiesti gaires nauj socialin , kult rin keli , paskelbdami organin s vals- tyb s deklaracij . Tos id jos buvo skleidžiamos *Naujojoj Romuvoj*, *Židiny* ir iš to kolektyvo išaugusiame *XX Amžiuje*.

Didysis dr. Ign. Skrupskelio žurnalistinis sušvyt jimas buvo — po Mykolai io Putino ir po dr. Mantvydo — mimasis redaguoti pirmaujant Lietuvoje jus kult ros žurnal *Židin*. Dr. Skrups- kelis steng iškelti žurnalo aktualum , rasti bendradarbi giliesiems m s kult ros klausimams, duoti pla ias apžvalgas, traukti naujus literat ros talentus. Jo ramus b das, plataus masto kult rinis nusi- teikimas buvo palankus surasti nauj bendradarbi net ir kit grupi žmon se. Valdžios ir cenz ros virš n se tada vyravo totali- tarin s tendencijos. *Židiny*s atstovavo laisv j vakarie i kult r . Neži rint t aplinkybi susikryžiavimo, *Židiny*s steng ir vairi srovi bendradarbius išlaikyti, ir savo vadovaujan i kult rin pozi- cij išsaugoti.

Dr. Ignas Skrupskelis teko ar iau pažinti beredaguojuant *XX Amžį*. Žav jo toks mielas taurumas. Nebuvo jis labai kalbus, bet atkaklus darbininkas. Tada šio straipsnelio autoriui, galima sakyti, teko tik pradėti žurnalistinio darbo keli, iš karto, be reikiamo pasiruošimo, patekus centrini dienrašio pozicijai. Dr. Ignas Skrupskelis, kaip ir kiti to kolektyvo nariai, buvo nuostabus savanoriškas talkininkas. Pakaitomis, po savaitės ar po dvi, imdavosi globoti redakciją, atvesdamas naują bendradarbį, išskeldamas naują temą. Šie eilučiai autoriui dar tik tada pradėjo rašyti vedamuosius. Dr. Skrupskelis ateis, paskaitys, pagirs naujoką, bet buvo vienas kitas atsitikimas, kad jis patis prieš mašiną ir visus straipsnius perrašo, vesdamas daugiau logiško sklandumo, nereikšdamas autoriui jokių priekaištų ir be jokių iš savo pusės pretenzijų. Tai tauraus intelektualo savybė.

Kai šie eilučiai autoriui teko pereiti dirbti Katalikų Spaudos Biurą, dr. Ignas Skrupskelis buvo kolektyvo pakviestas vyriausiuoju *XX Amžiaus* redaktoriumi. Savo giliu žvalgumu valstybinis ir visuomeninis gyvenimas dr. Ignas Skrupskelis stengė daugiau išplėsti publicistinę pusę, praturtino politiniais aktualijų komentarais. Jam logiškai, nuosekliai mintys liejosi rašant tiesiai mašinai, be jokių juodraščių, net jau parašytuosius lapus skubiai leidžiant spausdinti, kol tik sinys ir pabaiga teberašoma. Pasirašydavo Ignas Petrikonio slapyvardžiu. Tie jo rašiniai buvo atkreipę daugelio dėmesį.

Palaikant ryšius su vairiais visoki srovių intelektualais. Susitinkdavau tai Konrado kavinėje, tai specialiuose tarpgrupiniuose posėdžiuose. Ypač dažnai dalyvavo paties reakcijos kolektyvo pasitarimuose, vykdomuose pas prof. Pakštą, paties dr. Ignas, pas prof. Kuraitį ir pan. Patsai buvo aiškios ir griežtos ideologijos katalikas, bet taipgi vis gerbiamas tolerantas, palaikęs plačius kontaktus su žymiaisiais kit srovių veikėjais.

Taigi jo taktika, svarbus postas *XX Amžiaus* dienraštyje, nulėmė, kad jisai jau 1940 m. liepos mėn. 12 d. buvo okupuojamas bolševikų suimtas. Iš jo žmonos laiško šie eilučiai autoriui ir iš kito jos laiško, išspausdinto *Aid* 1948 m. 10 nr., susidarė toks vaizdas jo paskutinio gyvenimo laikotarpiu.

Prieš suimamas jo dar nuvažiuoti tave — pasilsk, sak. Iš tikrųjų — atsisveikinti, nes savo likimą jautė. Jo namiškiai man visliau pasakojo (rašo jo žmona): «Tokio gero mes jo niekad nesame matę. Jis visada būdavo pavargęs ir nelabai šnekus. O jis tiek daug linksmų dalykų nupasakojo. Vis naktį nespėjome miegoti, ir mes kartu visi su juo išsėdėjome. Toks smagus buvo».

Liepos 11 d. vakare jis buvo Kaerginje. Kalb jome vis tom pat r pimom temom :

— Lietuva neteko laisv s ilgam.

Mano prisipirtas pagaliau nusileido :

— Na, mažiausia, 10 met . Likimo ratai m suktis prieš mus. J neatsuksi, kaip nori. Reikia laukti...

Kal jime (B. liudijimu) buvo sant rus, mažai kalb s. Niekogero sau nelauk , bet d l man s, ir vaik buvo ramus, sitikin s, kad nieko blogo mums neatsitiks. Apie Lietuv kalb damas, sunkiai sulaikydavo ašaras. Buvo dažnai tardytas, naktim, kaip ir paprastai. Pažym tinas paskutinis : tardytojai buv nauji, labai mandag s ; pabaig patikrino, kad viskas bus gerai ir palink jo kuo grei iau pamatyti žmon ir vaikus! Tai buvo vienintelis kartas, kai j mat linksm ir atgijus . Po dviej m nesi , kovo 29 d. nakt , jam buvo sakyta susiruošti, pasiimti visus daiktus. Atsiveikino su draugais, išdalino jiems dar turimus r kalus. Atskiroje kameroje jam buvo paskaitytas sprendimas : nuteistas 8 metam, siuniamas Kotlas (Vorkutoje). Kelios dienos prieš tai man buvo patvirtinta, kad joki davini bylai n ra ir jokios bylos nebus.

Leista pasimatyti. Kovo 31 d. niekad neišdils iš širdies ir atminties. Dviej žmoni bendras gyvenimas buvo baigtas 15 min. pasikalb jimu, sargybiniams sekant. Ignas atrod pablyšk s, kiek suvarg s, bet neblogiausiai. Gana ramus, tik tempti veido raumenys rod susijaudinim . Pasirod kažkaip savotiškai gtel j s. Pesimistas, bet nepalaužtas. Dargi kažkokio savotiško išdidumo buvo kalbantis su sargybiniu. Tas buvo negailestingas : neleido nei paži r ti vaik fotografijos, nei pasiimti lagamino. Atneštus r bus ir šiek tiek maisto teko susid ti maiš ... «Ar tik panešiu», — nusišypsojo, bandydamas j pakelti.

Juos išvež (dr. R. pasakojimu) balandžio 1 d. Po trij savai i buvo jau vietoje. Tur jo tiesti geležinkel . Darbas 12 val. per dien , poilsio dienos retai, ir tik labai gerai dirbantiems. Valgyti — pagal darb . Žiem —50 C° šal io. Drabužiai menki, vietoje gauti. Iš nam pasiimtieji daiktai buvo tuoj atimti ten pat esan i kriminalist . Vogdavo taip, kad net duonos davin reik davo tuoj suvalgyti, nes gr ž s iš darbo jos gal jai nerasti. Ignas buvo kit kalini labai gerbiamas. Apie pusmet buvo paimtas dirbti ligonin sanitaru, tur jo «gerai». Gal jo su kitais susitikti ir pasikalb ti apie namus ir t vyn . Krašto likimu buvo susir pin s, greita ir laiminga pabaiga netik jo, taip pat ir vokie i laim jimu. Apie save sakydavo : «Man vis tiek neteks sav j pamatyti ».

Kart buvo gr ž s iš darbo sušal s ir pavarg s. Atsigul . Staiga paraginta darb . Jis nesp jo atsikelti. Priži r tojas patrauk už

kojos, trenk galva žemyn nuo gult. Gavo smegen uždegim. Buvo ligonin je paguldymas ir ten 1942 m. gruodžio m. n. mir. Palaidotas Kosju vietov je, prie Vorkutos geležinkelio, rytus nuo Pe ioros up s.

Šitokios žinios yra pasiekusios velionio žmon , dabar gyvenan i Chicagoje. Taip lietuvi tauta neteko vieno iš gabiausi ir tauriausi savo nari , neteko d l aziatiško komunist žiaurumo. Jis mir Vorkutoje ir bus ding s neatžym tame kape, kaip milijonai kit bolševik auk . Velioniui amžinyb je yra tik viena paguoda: jos tos id jos yra gyvos lietuvi tautoje, gi jo visa šeima gyvena tais paiais idealais, d l kuri jis mir , ir taip pat siekia mokslo aukštum : s nus K stutis ruošiasi filosofijos doktoratui; dukt Enata, pasiekusi bibliotekinink s magistr s laipsn , dirba Chicagos miesto bibliotekoje ; antra dukt — Viktorija — Illinois Universitete ruošiasi doktoratui iš pranc z kalbos ir literat ros.

Dr. Juozas Prunskis

Chicago